



cilt
5

BALKANLARDA
İSLÂM
MİADI DOLMAYAN UMUT

İSLAM IN THE BALKANS
UNEXPIRED HOPE

KÖPRÜLER YIKAN ZİHNİYETİN YIKILIŞI
DEMOLISHING MENTALITY WHICH DEMOLISHES
BRIDGES

EDİTÖR
MUHAMMET SAVAŞ KAFKASYALI



ANKARA - BELGRADE - BUCHAREST - BUDAPEST - CHISINAU - KIEV
PODGORICA - SARAJEVO - SKOPJE - TIRANA - ZAGREB





İnceleme Araştırma Dizisi

Yayın No:19

BALKANLARDA İSLAM
MİADI DOLMAYAN UMUT

Cilt 5: Köprüler Yıkan Zihniyetin Yıkılışı
Demolishing Mentality Which Demolishes Bridges

Editör

Dr. Muhammet Savaş KAFKASYALI

Balkanlarda İslam: Köprüler Yıkan Zihniyetin Yıkılışı - *Demolishing Mentality Which Demolishes Bridges* / **Editör:** Dr. Muhammet Savaş Kafkasyalı
Ankara: T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2016 5.c.
(2902 s.) ; 16*24 cm T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
inceleme-araştırma-dizisi; yayın no:19

İçindekiler:

- c.1:** Muğlaklıktan Berraklığa / *From Ambiguity to Clarity*
c.2: Türkistan'dan Balkanlara / *From Turkestan to the Balkans*
c.3: Gönül Fethinden Zihniyet Temsiline / *From the Conquest of Hearts to the Representation of Mentality*
c.4: Vakti Azizden Vakti Zelalete / *From Times of Glory to Times of Humility*
c.5: Köprüler Yıkan Zihniyetin Yıkılışı / *Demolishing Mentality Which Demolishes Bridges*
ISBN: 978-605-9642-11-8 - Takım
ISBN: 978-605-9642-16-3 - Cilt-5
Kafkasyalı, Muhammet Savaş

Redaksiyon

Prof. Dr. İsmail ÇALIŞKAN
Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM

Proje Ekibi

Doç. Dr. Bahadır GÜCÜYETER
Dr. Hamza KOLUKISA
Dr. Fatih VEYİS
Hasan BEKDEŞ

Tasarım-Baskı

Karınca Creative Ajans



Adres: Dr. Mediha Eldem Sokak 56/1 Kızılay/Ankara
Tel: 0 312 431 54 83 / Faks: 0312 431 54 84
<http://www.karincayayinlari.net>
karınca@karincayayinlari.net

Baskı Tarihi: 2016

Baskı Yeri: Ankara

Baskı ve Cilt: Eflal Matbaacılık

Sertifika No: 13987

© Tika Yayınları

GMK Bulvarı No:140 / Anadolu Meydanı

PK: 06570 Çankaya/ANKARA

Tel: +90 312 939 70 00

Fax: +90 312 939 75 15-16

www.tika.gov.tr



Dil ve Dinin Yaşanması ve Yaşatılması Üzerine: Romanya Örneği

Neriman HASAN

Yard. Doç. Dr., Ovidius Üniversitesi, Köstence, Romanya

Özet

Bir toplumun kimlik tespitini yapmak için o toplumu diğer toplumlardan ayıran unsurları belirlemek ve incelemekle işe başlamak gerekir. Çokkültürlülük kavramı, bizi yeni soru ve sorunlara yönlendirirken, cazibesini ve geçerliliğini yitirmektedir. Avrupa Konseyi'nin yıllık faaliyet raporları ve ajandasına bakılırsa, 2014 yılından itibaren, çokkültürlülüğün yerini, kültürlerarasılığın aldığı görülmektedir. Birlikte yaşamının yerini yan yana yaşama almıştır. Evrensel değerler birbirimizi tanımayı, paylaşmayı öğretirken, bizi biz yapan ise özdeğerlerimizdir. Zaman zaman farklı adlandırılan akımlar, toplulukları bir bütün olarak hareket etmenin temelinde evrensel değerler olduğu yönünde bizi ikna etmeyi başarsalar bile, her bir toplum farklı hareket etmiştir, kendi özdeğerlerinin verdiği içgüdüsel gücüyle hareket etmiştir. Durum bugün de aynen böyle devam etmektedir.

Çalışmamız günümüzde Romanya'da yaşayan Müslüman Türk asıllı topluluğun dayanağı olan dil ve dinin yaşanması ve yaşatılması üzerine yoğunlaşacaktır.

Living and Preserving Language and Religion: Romania example

Summary

The determination of the identity of a community starts with the determination and study of the features which distinguish that community from other communities. While the concept of multiculturalism directs to new questions and problems it loses attractiveness and validity. A look at the annual activity reports and the agenda of the European Council it is evident that as of 2014 multiculturalism has been replaced with interculturality. Living next to each other rather than living together. While universal values teach us to know one another and to share it is our core values which make us who we are. Although currents with different names which emerge from time to time have convinced us that universal values lie at the core of moving communities as a whole each community has moved differently, they have acted with the inherent power bestowed by their core values. The same situation continues today.

Our study is focused on living and preserving the concepts of the language and religion which are the basis of the Romanian Moslem community of Turkish origin in modern day Romania.

Giriş

Dil ve din, bir topluluğun dayanağı olan unsurların temelinde yer alır. Biri, topluluğunun adını koyar, yerini belirler, diğeri ise kalbini korur. Biri toplum olarak varlığını sürdürebilmesini, mensuplarını bir arada tutmasını, iletişim kurmasını ve işbirliği yapmasını sağlar; diğeri ise o toplumun sağlıklı, ahlaklı yaşamasını amaçlar; düzeni, saygıyı ve paylaşmayı öğretmeye çalışır. İki de vazgeçilmez unsurlardır. Biri, diğeri olmadan o toplumu zayıflatır hatta yok olmasına sebep olur. O toplum ki, yüzyıllarca varlığını sürdürmek için azınlık olarak yaşadığı topraklarda, dili ve dini sayesinde var olmuştur.

1989 İhtilalinden sonra, Romanya Türklerini daha yakından tanıma isteği, onlara karşı duyulan ilgiyi artırmıştır. Buraya gelenlerin sayısı artmış, buradan ana vatana gidenlerin sayısı da artmıştır. Buradaki Türkler, 2000’li yıllara kadar bir geçiş dönemi geçiriyor gibi güzükmüş, 2000 yılından sonra durumu netleşmiş ve 2010 yılından sonra da mevcut durum daha da derinleşmiştir.

Bu çalışmada, dil ve din kavramları çerçevesinde Romanya Türklerinin kültürel varlıklarından olan yayınları, dil ve din eğitimlerinin yanısıra günümüzün şart ve imkânlarına göre yaşam tarzları üzerinde durulacaktır. Çalışmanın sonunda bunlar göz önünde bulundurularak da bazı çıkarımlarda bulunulacaktır.

Romanya Türklerinin son durumu konusunda gerçekçi tespitler içeren az sayıdaki çalışmalar arasında A. Aksu¹ (2005) ve G. S. Bozkurt’un çalışmaları sayılabilir.² Romanya Türklerinin edebiyatı, şairleri, kültürel varlığı hakkında ise çok değerli çalışmalar Osman Horata,³ Mehmet Naci Önal⁴ tarafından yapılmıştır. Yerli araştırmacılardan Enver Mamut ve Nedret Mamut’un çalışmaları referans çalışmalar olarak değerlerini korumaktadır.⁵

1. Dil

1. 1. Yayınlar

1989 yılından önce ve 1989 yılından sonra belli bir süre, azınlıkların yayınları çoğunlukla Kriterion Yayınevinde toplanırdı. 1970 yılında kurulan Kriterion Yayınevinin amacı, “*azınlıkların edebiyatını teşvik etmek, Rumen edebiyatının ürünlerini azınlıkların diline çevirisini sağlamak, kültürlerarası diyalogunu sağlamak*” tı⁶. Bu yayınevi 1997’ye kadar kamu kurumunu olarak devam eder, 1999 özelleştirilir, 2002 yılında ise başkent Bükreş’ten Cluj Napoca şehrine taşınır.

1 <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1044.pdf>

2 <http://docplayer.biz.tr/8963534-Gecmisten-gunumuze-romanya-da-turk-varligi.html>

3 http://tdk.gov.tr/images/css/TAE/1996_02/1996_02_10_Horata.pdf

4 http://tdk.gov.tr/images/css/TAE/1997_04/1997_04_05_Onal.pdf

5 Nedret Ali Mahmut, Romanya Türk-Tatar Edebiyatı Cilt I-II, Europolis Yay., Köstence, 2000.

6 <http://www.kriterion.ro/article/216-a-kriterion-konykiado-koszontese/>

Yayınevinin katalogunda bir arama yapıldığında, Türkçe yazılan ilk kitabın 1980 yılında, son kitabın ise 2007 yılında yayımlandığı görülür. 1980-2007 yılları arasında 32 kitap başlığı yer almaktadır. Tatar dilindeki yayınlar için ayrı bir katalog araması yapıldığında, ilk kitabın 1980 yılında, son kitabın ise 2014'te yayımlandığı dikkati çeker. 1980-2014 yılları arasında katalogun Tatarca kitapları olarak gösterilen kitapların sayısı 13'tür.⁷ Yayınevinin katalogunda 2015 yılına ait yeni kitap basımı gerçekleştirildiğine dair bilgi yoktur.

Sonuç itibarıyla, 1989'dan sonra da Türkçe ve Tatarca olarak yeni yayınların ortaya çıkması devam etmiştir, ancak topluluğun/toplulukların resmi temsilcileri belli olduktan sonra yayınların durumu netleşmiştir. Türk Topluluğu/Toplulukları derken şu noktaya da değinmek gerekir: 2005 yılında Türkiye'de bulunduğum bir sürede, Romanya Türklerinin kültürel varlığı ile ilgili Ankara'da Milli Kütüphanede bibliyografya çalışması yaparken, Romanya'da yaşayan Türklerin ne kadar çok ad altında araştırıldığı dikkatimizi çekmiştir. Romanya'daki Türklerin tek toplum olarak adlandırılmasına, yapılan çalışmalardan birkaç örnek verilebilir: Romanya Türkleri, Dobruca Türkleri, Kuzey Dobruca Türkleri, Balkan Türkleri, Romanya Türk asıllı topluluk... 1992'de ise Romanya Türklerinin iki ayrı kuruluş tarafından temsil edileceğinin kesinlik kazanmasından sonra, adlandırmalar çeşitlenmiştir: Bir yandan; Balkan Türkleri, Anadolu Türkleri, Oğuz Türkleri, Evlad-ı Fatihan Türkleri, Osmanlı Türkleri vb. adlandırmalar yapılırken, diğer yandan Türk-Müslüman Tatarları, Tatar Türkleri, Kırım Tatarları, Kırım Türkleri vb. adlandırmalar yapılmıştır. Bu bağlamda Romanya Türkleri hakkında kapsamlı bir çalışma A.Cupcea'ya aittir.⁸ Bu konuyla ilgili olarak şu gözlemimizi ilave etmek istiyoruz: 2016 yılı şubat ayında düzenlenen bir festivalde, yerel bir gazetenin festival tanıtım resimleri arasında Kırım Türklerinin resmi bir temsilcisinin elinde "Nogay" adlı bir derginin bulunması dikkat çekicidir.⁹

Çalışmamızda, "çeşitlilikte birlik" Avrupalı kavram çerçevesinde¹⁰ Romanya'da yaşayan Türk asıllı topluluk/topluluklardan bahsederken *Romanya Türkleri* adlandırılması kullanılacaktır.

1990-1992 yıllarından sonra, Romanya Türklerinin resmi temsilcileri belli başlı maddelerden oluşan tüzüklere dayanarak, adı geçen topluluğun dilini, dini, kültürünü temsil etmekle kendilerini görevlendirmiş; bunların, yaşatılmasının sorumluluğunu üstlenmiş ve sivil toplum kuruluşlarının yapısına uygun olarak (seçimler dönemi hariç) toplumunun temsilciliğini günümüze kadar korumuştur.¹¹

7 <http://www.kriterion.ro/223-katalogus/>

8 <http://www.ispmn.gov.ro/uploads/ISPMN%20WP%2058-16-04%281%29.pdf>

9 <http://www.ziuaconstanta.ro/stiri/social/explozie-de-savoare-prima-editie-a-festivalului-ghiudemului-siqaz-ului-organizata-de-udttmr-la-mihail-kogalniceanu-galerie-foto-580858.html>

10 *united in diversity* - https://en.wikipedia.org/wiki/Motto_of_the_European_Union

11 <http://udtr.org/index.php?l=tr&m=2> <http://uniuneatatara.ro/despre-noi>

Belli bir miktarda ve sürekli olarak devlet bütçesinden azınlık derneklerine para aktarılmaktadır. Türk Derneği ile Müslüman-Türk Tatarlarının Derneği de kendi dil ve kültürünü tanıtan ya da kültürlerarasılığın konusu olan yayınlarının masraflarını bu bütçeden karşılamıştır. Her yıl artan bütçeyle de bu yayınların sayısını artırmak istediklerini demeçlerinde dile getirmektedirler.

Peki, kitap başlıkları arttı mı, azaldı mı? Bu belli değildir. Derneklerin resmi internet sayfalarının yayınlar kısmında yalnızca gazeteler çıkar. Demek oluyor ki, toplum mensubunun kolay erişebileceği tek yayın gazetelerdir. Bazen gazeteler kitap tanıtımlarından bahseder, ancak kitaba erişebilmek ayrı bir konudur.

Erişebildiğimiz yayımlanmış kitaplardan biraz bahsedelim. Kriterion Kitabevinin 1980 yıllarında başlattığı kitapların konu ve alanları aşağı yukarı aynen devam etmektedir. Bunlar genelde halk bilimi alanındandır: Derlemeler, antolojiler, sözlük (biri Rumence-Türkçe / Türkçe-Rumence, diğeri Rumence-Türkçe-Tatarca), birkaç şiir kitabı, yemek tarifleri içeren kitaplar. Her yıl bir iki konferans/sempozyum/çalıştay düzenlenmesine rağmen, yalnız Tatar derneğinin “Tatarların Tarihinden” konferans bildirileri bir araya getirilerek kitaplaştırılmıştır. Dernek gazetelerinin yanında, Dobruca azınlıklarıyla topluca ilgilenen diğer bir kolay erişilebilen yayın organı “*İnteretnica*” gazetesidir.¹² Aslında bu gazete, Türk ve Müslümanlar ile Türk-Tatarlarından da bahseden, kolay erişilebilen ve sürekliliğini koruyan bölgenin tek yayın organıdır.

Erişilebilmesi kolay olan dernek gazetelerine gelince, bunların durumuyla ilgili olarak 2009 yılında yayımlanan bir çalışmamda bahsetmiştim.¹³ Durum vahametini koruyarak aynen devam etmektedir.

Son yıllarda Türk Derneği tarafından yayımlanmış, kayda değer ve erişilebilir iki kitap mevcuttur: Agiemin Baubec’in “Çağdaş Türkçe Grameri” ve “Uygulamalı Türkçe Dersleri” adlarını taşıyan, Türkçe ders kitabı niteliğindeki kitaplardır.¹⁴ Diğer kitaplar, aynı tonda, yemek tarifleri, çeviri denemeleri, şiir kitaplarıdır. Araştırma yayınlarına gelince, bunların sayısı da azdır ve Rumenler tarafından yazılmıştır. Kayda değer olan iki yayından bahsedebiliriz. Biri 2009 yılında yayımlanan “*Dobruca, Kimlikler ve Krizler*”¹⁵ adlı kitap, diğeri ise 2013 yılında yayımlanan ve “*Dobruca Türk ve Tatar Topluluklarının Kimlik Oluşumu*” adını taşıyan makaledir.¹⁶ İki de saha araştırmaları sonucunda ortaya çıkan ürünlerdir. Zaman zaman mülakat yapılan konuşmacıların sözlerine yer verilir. İlk kitap, Si-

12 <http://interetnica.ro/>

13 Hasan, N., “Romanya Türk Toplulukları Örneğinde İki Dillilik”, Edit. Universitara, 2009, Bucureşti, s. 151-154.

14 Baubec, A., Gramatica limbii turce contemporane (Günümüz Türk Dili Grameri), Constanţa, Editura Ex Ponto, 2010, Cursuri practice de limba turcă (Uygulamalı Türkçe Dersler), Constanţa, Editura Ex Ponto, 2011.

15 Bogdanlancu, https://www.academia.edu/11429098/Dobrogea_Identity_of_Turkish_Minority_in_Dobrogea

16 Cupcea, Adriana, https://www.academia.edu/5011510/Construction_of_Turkish_Minority_Identity_in_Dobrogea

yasi ve İdari Milli Okulunun Antropoloji Bölümü yüksek lisans programının bir araştırması sonucunda ortaya çıkmıştır. Diğeri ise, 2000 yılında kurulan Milli Azınlıkların Sorunlarını Araştırma Enstüsünün¹⁷ araştırma projeleri çerçevesinde kaleme alınan makaledir.

“Dobruca, Kimlikler ve Krizler” adlı kitabın “sonuçlar” kısmının ilk paragrafi şöyledir:

“În discursurile localnicilor, pe de o parte, și în cele ale reprezentanților vieții politice și religioase, de cealaltă parte, apare o dublă logică a etnicității. Pentru primii, o „realitate” a etnicității se face simțită în interacțiunile pe care le au în viața de zi cu zi atât cu membrii echipei de cercetare cât și cu locuitorii satelor învecinate. Pentru cei din urmă etnicitatea apare mai degrabă ca repertoriu de simboluri din care pot alege ce este mai atractiv pentru consumatorii de astfel de simboluri, turiștii.”¹⁸

(Yerlilerin konuşmalarından ve siyasi ile dini temsilcilerinin konuşmalarından, etnik kimliğinin çifte mantığı ortaya çıkmaktadır. İlkler için günlük hayatta hem araştırma ekibiyle, hem de çevre köylerin yerlileri ile temaslarda etnikliğin bir “gerçeği” hissedilir. Diğerleri için, etniklik daha çok, bir semboller envanteri olarak görünmektedir. Bunlar (temsilciler), sembol tüketicileri olan turistlere en cazip olanları seçebilir.)

“Dobruca Türk ve Tatar Topluklarının Kimlik Oluşumu” adını taşıyan makalenin “sonuçlar” kısmının ilk paragrafi şöyledir:

“La un nivel mai profund al analizei am identificat două nuclee definitorii ale discursurilor identitare turc și tătar, unul de convergență și unul de separație între cele două grupuri. Pe de o parte este vorba despre nucleul comun – apartenența la lumea turcică, iar pe de altă parte este vorba despre un nucleu specific tătar, reprezentat de mișcarea națională tătară din Crimeea, din perioada interbelică, element tranșant în delimitarea actuală a discursului identitar tătar de cel turc.”¹⁹

(İncelemenin daha derin bir seviyesinde, Türk ve Tatar kimlik söylemlerinde tanımsal iki nüve, çekirdek nokta belirledik. Bu iki nüvenin biri gruplar arasında yakınsama, diğeri ise bölünmeye yol açar. Bir taraftan ortak nokta olan Türk dünyasına aittlik, diğer taraftan İkinci Dünya Savaşı öncesinden kalan, Kırım Tatar Milli Hareketi tarafından temsil edilen Tatar özel nüvesidir. Bu unsur günümüzde, Tatar kimliksel söylemini, Türk kimliksel söyleminden kesin ayırt eden bir unsurdur.)

17 <http://ispmn.gov.ro/page/despre-institut>

18 Bogdan Iancu, s. 124.

19 Adriana Cupcea, s.25.

1.2. Eğitim

Dobruca'daki Türkçe ve din eğitimi tarihçesi Ersoy Topuzkanamış tarafından incelenmiştir.²⁰ Türkçenin ana dili olarak durumu ile ilgili ise kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. 2001 yılında yaptığımız saha çalışmasından sonra²¹ -ki bu çalışma da bir deneme çalışması sayılabilir- neler değişti? Anadilin eğitim-öğretimi seçmeli ders olarak aynen devam ediyor, anayasadaki yerini koruyor, ancak bu eğitimi alan öğrencilerin sayısı resmi kaynaklarda bulunmamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının internet sitesinde, "Azınlıklar Dili, Eğitimi" kısmında Türkçeye ayrılan bağlantıda üç konu yer almaktadır: 2009, 2010 yıllarında Türkçe Olimpiyatlarında ödül alan öğrenci listesi, 2013 yılında kurulan (?) "*Türk Dili ve Edebiyatı Milli Komisyonu* üyelerinin listesi."²² Aynı bağlantıda müfredatlar kısmı yer alıyor. Geçerli müfredatlar bölümünde ise 2004 yılında onaylanan ve IX-XII. sınıfları için geçerli olan müfredatlara yer veriliyor.²³ Bunlara uygun ders kitaplarının hazırlanması, onaylanması ve dağıtımı konusunda ise bilgi verilmemektedir. Diğer sınıfların durumu hakkında hiçbir bilgi yoktur. Ailemizde öğrenci olduğu için ilköğretimde hangi ders kitaplarının okutulduğuna dair bilgi sahibiyiz. Bunlar içerik olarak son derece yüzeyseldir. Örneğin, 2000 yılında tekrar düzenlenen IV. sınıf ders kitabında, -ilk baskısının yılını öğrenemedik-, "Kış Gecesi" başlıklı bir şiirden öğrenciden istenilen tek çalışma "şiiri dikkatle okuyarak Romence'ye çeviriniz" dir...²⁴

Köstence İl Müfettişliğinin web sitesine gelince, burada Türkçe ana dili eğitimi konusu ile ilgili bilgiler, Türkiye'den gelen misafirlerin ziyaretleri, yıllık toplantı gibi konular kısaca anlatılmıştır.²⁵ Tulça İl Müfettişliğinin sitesi, azınlıklar bağlantısında "Türkçe" yer almamaktadır.²⁶ Ana dili eğitimi, 2012 yılında onaylanan yönetmenliğe göre düzenlenmiştir.²⁷

Bu arada, herkesin erişebileceği yayın olan Türk derneğinin gazetesinde, 2015 yılının 10 sayısında yer alan Türkçe ile ilgili yazıların sayısı altıdır. Bunlar da yapılan kamplar, yıllık öğretmen toplantısı ve Türkçe olimpiyatlarında ödül kazınlarının listesinden ibarettir. Yıllık öğretmen toplantısında, eğitim seminerlerinin önemi üzerinde durulmuştur.²⁸ Bunlar; öğrenciler, öğretmenler, okullar, dersler, ders kitapları, faaliyetler, müfredatlar, çalışmalar, projeler, vizyon, misyon, strateji gibi uzak konulardır.

20 https://www.academia.edu/9763581/BALKANLAR_DA_T%C3%9CRK%C3%87E_E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%C4%B0NE_DA%C4%B0R_B%C4%B0R_PROGRAM_DOBRUCA_%C3%96RNE%C4%9E%C4%B0_A_Curriculum_about_Turkish_Language_Education_in_the_Balkans_Case_of_Dobruja

21 N., Hasan, 2009, s.161..

22 http://www.edu.ro/index.php/rap_rez_desc_sitstat/c233/

23 <http://www.edu.ro/index.php/articles/curriculum/c556+587+583/>

24 Ali Cafer Ahmet-Naci, Mustafa Ali Mehmet, Türkçe Ders Kitabı IV, Editura Didactica si Pedagogica, Bucuresti, 2000, s.68.

25 <http://www.isjcta.ro/?s=turc>

26 <http://www.isjt.edu.ro/>

27 file:///C:/Users/win.8/Downloads/Anexa_OM%20nr%205671_10_09_2012.pdf

28 <http://hakses.turc.ro/index.php?l=tr&n=2015&u=oct#a09>

Eğitim konusunu ele alırken, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1990 yılından itibaren Romanya'ya ayrılan burslarından bahsetmek gerekir. Tek taraflı burslar, 1990 yılından 2010 yılına kadar Romanya'da yaşayan Türk soydaşlara ayrılan burslardır. Burs kazanan öğrenciler, yerli yetkililerin yanında Türk devletinin temsilcilerinin de bulunduğu ortak bir komisyon tarafından, Türk topluluğunun gerçekleri ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak puan durumu ve seçtikleri bölümler değerlendirilerek belirlenirdi. Bu burslara 2010 yılından sonra, sadece Türk soydaşların değil, genel şartları uyan Rumen öğrencilerin de başvurabilir durumunda olması, yerli Türklerin eğitim durumlarını etkilemiştir.

2010 yılına kadar, burs kazanan öğrenciler belli olduktan sonra, derneklerin birinde onların velileriyle toplantı yapılır, eylülün ilk haftasında da derneğin bir temsilcisi gençleri alıp Türkiye yolunu tutardı. Romanya Türk gençleri genelde İstanbul ya da Ankara'da TÖMER kurslarına kaydolurdu. Dolayısıyla, İstanbul ya da Ankara'da TÖMER okuyacak öğrenciler, bu şehirlerdeki Kırım Türk Dernekleri ya da Balkanevi Derneğine emanet edilirdi. Baharda, yine dernek temsilcilerinden biri gelir, bir durum değerlendirmesi yapar, velileri bilgilendirirdi.

2010 yılından sonra "Türkiye Bursları"na, teknolojinin etkisiyle, başvurular online yapılmaktadır. Kim gitti, kim döndü belli değildir.

Sosyal medya aracılığıyla Romanya Yurtdışı Öğrencileri Ligi'nin bir de Türkiye Şubesinin olduğunu öğrendik.²⁹

1.3. Dilin Toplumdaki Yeri ve Durumu

Konuyu, iki dillilik açısından incelemeye çalışmıştık.³⁰ Çalışmanın en önemli sonucu "Ana dili konusunda Romanya Türk topluluğunun bilinçlendirilmesi gerektiğidir."³¹ Yapılması gereken ilk şeyin bu olduğu kanaatindeyiz.

Günlük hayatta ana dilin kullanımını yaşlı mensubu olan ailelerde belli ölçülerde devam etmektedir. Yaşlı nine/dede Türkçe ya da Kırım Türkçesi konuşur, torun Rumence cevap verir. Herkes kendi yaşıtına göre dili seçer. Gençler doğrudan Rumence, orta yaşlılar, durum ve ortama göre Rumence ya da anadillerini ya da karma bir dil kullanırlar, yaşlılar ise aralarında anadilini kullanırlar. Şu da bir gerçektir ki, ailesinde yaşlı mensubu ile bir arada yaşayanların sayısı azalmaktadır. Dolayısıyla çocuklar, genç ebeveynleri ile doğrudan Rumence konuşmaya başlar ve böyle devam ederler. Bu ilçe ortamında, Müslüman bir semtte şahsen gözlemlediğimiz bir durumdur.

29 http://wiki.lsr.ro/index.php/Team#LSRS_Turcia

30 İdem, s.321.

31 İdem, s.328.

Okullardaki anadilin durumunu 2001 yılının verilerine göre incelemiştik. O çalışmadan sonra bu konuda, anket, metot ve kayda dayanarak, başka bir çalışma yapıp yapılmadığı hakkında bilgiye ulaşamadık. Çalışmamız için, anket ve kayıt yaptığımız süreçte şu olay dikkatimizi çekmiştir: Bir öğrenciden (lise öğrencisi), bildiği bir masalı kendi belirlediği anadilinde anlatmasını istedik. Tabii ki bir Rumen masalı seçti (Türkçe anadili derslerine katılmasına rağmen) ve bu masalı *Tatarca* olarak tanımladığı anadilinde anlattı. Masalda “uç yaramaz yavrusu olan bir keçiden bahsedilir, yavruların ikisini ise bir kurt yer...” Öğrenci, çok basit cümlelerle, arada Rumence kelimeler de kullanarak masalı *Tatarca* anlatmaya çalışırken, Kırım Türkçesinde “*kaşkur*” kelimesini bilmediği için, Rumence’deki “*lup*” kelimesinin yerine Türkiye Türkçesindeki “*kurt*” kelimesini kullanmıştı. Bu, okulda öğrendiği bir kelimeydi. Bu ise anadili eğitiminin önemi vurgulamak açısından kayda değer bir durumdur.

2. İslam Dini

2.1. Yayınlar

Dini yayınlar yok denilecek kadar azdır. Romanya Müftülüğünün web sitesinde *Yayınlar* kısmı yer almamaktadır.³² İnternet yoluyla kolay erişilebilen bağlantılar, 2005 yılında kurulan “*Romanya Müslümanları Derneğini*”³³ ve 1998 yılında kurulan “*Bugün İslam Kültür Merkezini*”³⁴ göstermektedir. Birincisinin sitesinde fazla bilgiye yer verilirse de, ikincisi link olarak bir televizyon sitesine gönderme yapar.³⁵ Bunların yanında bir *de İslam Kültür Derneği* karşımıza çıkar. O da bağlantı olarak bizi bir radyo sitesine yönlendirir.³⁶ Derneğin sitesinde yayın yapabileme konusu belirlense de *yayınlar* kısmı yoktur,³⁷ radyonun ise zengin bir sanal kütüphanesi vardır.³⁸ Bütün yayınlar ise Rumencedir.

2.2. Dini Eğitim

Milli Eğitim Bakanlığının resmi web sitesinden I. ve II. sınıflar için din dersleri müfredatlarının 2004’te onaylandığını öğreniyoruz.³⁹ Orta öğretim için herhangi bir müfredatın onaylandığına dair bir bilgiye yer verilmezken, sadece sanat ve meslek liseleri için, yine 2004’te onaylanan ve geçerli olarak gözükken bir müfredata rastlanır.⁴⁰ O yıldan bu yana yeni müfredatlar hakkında sitede bilgi yoktur;

32 <http://www.muftiyat.ro/>

33 <http://www.asociatiamusulmanilor.ro/#>

34 <http://www.islamulazi.ro/>

35 <http://rouatv.ro/>

36 <http://www.radioislam.ro/ro/contact.html>

37 <http://www.asociatiamusulmanilor.ro/#>

38 <http://www.islamulazi.ro/biblioteca/>

39 <http://www.edu.ro/index.php/articles/179>

40 <http://www.edu.ro/index.php/articles/curriculum/c556+589/?startnum=41>

dolayısıyla İslam dini ders kitapları da hazırlanmamıştır. Peki şu an İslam derisi nasıl yapılmaktadır? Belli bir plan program olmadığından dolayı öğretmenin elinde ders kitabı da yoktur. Her şey öğretmene bağlıdır. Ya sanal kütüphanelerden topladığı malzemelerden, Türkçesi varsa, Türkiye’den gelen kitaplardan ya da Türkçe’den Rumence’ye çevrilen kitaplardan faydalanır. Çevrilen kitapların sayısı üçtür.⁴¹ Son olarak Kur’an-ı Kerim’in yeni bir Rumence çevirisinin yapıldığını öğreniyoruz.⁴² Romanya’da bu şartlarda, Türk topluluğunun din eğitiminin ne kadar sınırlı olduğu aşîkârdır.

2.3. Dinin Toplumdaki Yeri ve Durumu

İlk bölümde bahsedilen, “Dobruca, Kimlikler ve Krizler” adlı kitabın din hakkında ulaştığı sonuçlar oldukça ilginçtir. Bogdan Iancu’nun araştırmasında Başpınar köyündeki dinî durum şöyle anlatılır:

“Etnicitatea relațională din perspectiva lui Barth (1969) și privită din perspectiva interacțiunii sâtenilor fie cu membrii echipei de cercetare, fie cu localnicii din satele învecinate are un continut puternic marcat religios. Contează într-o mică măsură dacă percepțiile religioase orientează efectiv practicile cotidiene ale localnicilor. Ce este important este că acestea apar în discuțiile cu localnicii din Başpınar/Sunt tocmai aceste apariții cele care ne conduc la interpretarea prezenței marcante a elementului religios în prezentarea etnicității: pentru stabilirea diferenței contextual în relația noastră cu localnicii religia apare în numeroase rânduri ca marcator al diferenței (cel mai adesea în opoziția „la noi la musulmani, , ,la voi la romani.”)⁴³

[Barth’ın (1969) perspektifinden iletişimsel etnikliğin, yerlilerin hem araştırma ekibi ile temas perspektifinden hem de çevre köylerle olan temas perspektifinden bakılırsa kuvvetle vurgulanan bir dini içeriği vardır. Yerlilerin günlük hayatını dini uygulamaların yönlendirdiği fazla önem taşımamaktadır. Önemli olan, bunların Başpınar yerlilerinin konuşmalarında yer almasıdır. Şu durumlar, etnikliğin tanıtımında dini unsurun belirleyici olması gerektiğine bizi yönlendirmektedir: Bizim yerlilerle iletişimin ortamsal farklılığını belirleyen şey din olmuştur. Din farklılığın bir belirtisi olarak yer almıştır (Çoğu zaman “biz Müslümanlarda” ve “siz Rumenlerde” tabiri kullanılmıştır).]

“Dobruca Türk ve Tatar Topluklarının Kimlik Oluşumu” adını taşıyan makalenin din ile ilgi sonuç kısmında şunlar dile getirilmektedir:

“Estomparea identității etnice care a avut loc pe fondul politicilor comuniste timp de cincizeci de ani a determinat regăsirea în această perioadă a turcilor și a tatarilor în unica ipostază distinctă, cenzurată și aceasta, dar care și-a putut croi anumi-

41 <http://www2.diyenet.gov.tr/DiniYay%c4%b1nlarGenelMudurlugu/Sayfalar/Yabancı-Dilde-Yayınlar-Romence.aspx>

42 <http://www.kuranikerimsatisi.com/urun/romence-kurani-kerim-ve-meali-coranul/>

43 Bogdan Iancu, s.124

te forme de manifestare, individuale sau de grup, aceea de comunitate religioasă adeptă a religiei musulmane. Ceea ce este interesant este că tocmai această ipostază a asigurat supraviețuirea unor elemente sociale și culturale care atât în cazul turcilor cât și al tătarilor reprezintă parte a particularismului lor etnic și cultural, rezultat din apartenența comună la lumea turcică.⁴⁴

(50 yıl boyunca komünist politikalar çerçevesinde gerçekleşen etnik kimliğinin bulanıklığı, Müslüman dinine ait, bu dönemde dini topluluk olarak, Türk ve Tatarların yeniden oluşumunu belirlemiştir. Bu tek, ayrı görünüm, sansürlü olmasına rağmen bireysel veya grup olarak bazı ifade şekilleri almıştır. İlginçtir ki, bu duruş bazı sosyal ve kültürel unsurların hayatta kalmasını sağlamıştır; bu unsurlar, hem Türk hem de Tatarlarda, onların etnik ve kültürel özelliğinin bir parçası olarak Türk Dünyasına aittliğin bir sonucunu gösterir.)

Müslüman Türk ve Tatar Türklerinin dini hayatı, toplumsal çerçevede, doğum, evlilik ve ölüm merasimlerinde eskiden beri görünen ve yenileri eklenen uygulamalardan ibarettir. Eskiden tamamı uygulanan, günümüzde uygulanmayanlar hakkında Mehmet Naci Önal güzel bir çalışma yapmıştır.⁴⁵ Hayatın bu önemli günlerinin dışında dini bayramların kutlanmasına devam edilmiştir. Her yıl yeniliklerin, adaptasyonların, yeni yorum ve uygulamaların yer almasına rağmen dine karşı saygı ve sevgi insanların kalbinde hâlâ vardır. Birçok uygulamayı bilinçli olarak uygulamasalar da, yenilikleri ne kendilerine ne de başkalarına açıklayamasalar da, Müslüman olmaktan gurur duymaktadırlar. Bazı uygulamalar olmazsa olmazlardan sayılırken, bazı uygulamalar ise böyle de olur, böyle de olur denilip geçilir. Her çekirdek topluluğun bir ya da birden fazla bilirkişisi olur. Her köyün kendi âdeti vardır denildiği gibi her köyün kendi dini içerikli uygulamaları vardır. Bunu en sık mevlitlerde görürüz. Bazı çevreler daha muhafazakâr davranırken bazı çevreler uygulamalarda tolerans gösterir. İmam, bilirkışı kabul edilse de, ev sahibinin sözü bazı uygulamaları değiştirebilir. Her şey zaten görecelidir. Yere, zamana, kişiye göre değişir. İçerik benimsenmediği sürece, uygulamalara sözde kalır. Dini konular, ailede yaşlı varsa, çocuklara aktarılır, yoksa artık iş din dersi öğretmenine kalmıştır (eğer çocuğun ailesi dersi seçme hakkını kullandıysa). Bazen tatillerde, bazı camilerde Kur'an kursu düzenlenir. Bu bilgiler bazen internet yoluyla verilebilir. İslam Araştırmaları Akademisi, Müslüman Romenlerin İslam dinini ve Kur'an-ı Kerim'i daha iyi anlamak amacıyla sosyal medya sayfasındaki duyuruları arasında, online Arapça kurslarına başvurular dönemi başladığını yazar.⁴⁶ Camilerin çok dilli bir müessese olmasının ilk adımlarını atmasının üzerinden yıllar geçti. Camilerde insanları, Cuma ve bayram günlerinde bir araya getiren şey, Türkçe, Kırım Türkçesi ve Romence kelimelerin birarada kullanıldığı vaazların konusu değil; zamanla, hayatla boğuşan, birbirini özleyen insanların eskilerden kalan hatıralarıdır.

44 Adriana Cupcea, .s.27.

45 Önal, Mehmet Naci, *Romanya/Dobruca Türkleri ve Mukayeseleriyle Doğum Evlenme ve Ölüm Âdetleri*, Kültür Bak. Yay., 1998.

46 <https://www.facebook.com/muslimassociationromania>

Son olarak şunu da eklemek gerekir: Birkaç yıl önce, bir genç, bölgemize İtalya'dan gelip Euro İslam kavramını araştırıp, doktora tezi hazırlamaktaydı. Euro İslam konusu geçenlerde yine karşımıza çıkmıştır.⁴⁷ İki yıl önce, iki Rumen araştırmacı bölgedeki Türk ve Tatarların kimlik dinamiğini araştırmıştı. Geçen yıl aynı topluluğun dini kimliği üzerine araştırma yapıyorlardı. Bu yıl, bu projeden vazgeçtiklerini, onun yerine gelecek yıl Türk ve Tatarlarda karma evlilikler projesini gerçekleştirmek istediklerini belirtmişlerdir.

Sonuç

Yukarıda *topluluğun bilinçlendirilmesinden* bahsetmiştik. Bilinçlendirme eğitimle yapılır. Eğitim ailede başlar, okulda devam eder, hayat içinde bunu tamamlar.

Komünist rejimi, kapitalizme geçiş dönemi, Avrupa Birliği derken, Türk aile yapısı derin değişikliklere uğramıştır. Ancak toplumu derinden sarsan bu değişiklikler, yenilikler değildir. Topluluğu aslen sarsan göçlerdir. Göç olayları yalnız nüfusun azalması olarak değerlendirilmemelidir; önemli olan topluluğunun önderleri, zenginleri, eğitilmişlerinin göç etmesidir. Arda arda gelen göçler, köyleri boşaltmış, toprakların üç kuruşa satılmasına neden olmuştur. İnsanlar limanda, Türkiye Cumhuriyeti'ne onları götürecek vapurları gözlerken bulmuştur.

Günümüze dönersek, okullardaki durum meçhuldür. Kaç öğrenci, ne okuyor; kaç öğretmen ne öğretiyor belli değildir. Yerli ders kitapları 25 yıldır hazırlanıyor, Türkiye'den gelen kitapların dilini bırakın öğretmek, anlamak bile zordur. Din dersi kitapları daha iyi durumdadır. 2015 yılında Türkiye Diyanet Vakfının desteği ve Romanya Müftülüğünün onayıyla yardımcı ders kitabı sıfatıyla 1-12 sınıfları için "*Din Dersi*" adında kitaplar bulunmaktadır. Görselliğiyle, basım kalitesiyle çocukların ilgisini çekebilen kitapların zayıf noktaları ISBN kodunun olmaması ve en önemlisi Romanya Milli Eğitim Bakanlığının onayının bulunmamasıdır. Ancak kitabın Dobruca'nın her Müslüman evine ulaşması faydalı ve sevindiricidir. Kitapların dili yalın, konuların anlatımı açıktır, değerlendirme kısımları ise konuların akılda kalmasını sağlamaktadır.

Projeler üretilmelidir. Zaman proje zamanıdır, zamanın sözü projedir. Toplum her yönden araştıran kapsamlı projeler gerçekleştirilmelidir. Ortak projeler çerçevesinde, Türkiye ve Türk Dünyasıyla bağlantılar güçlendirilmelidir. Araştırmacılar yetiştirilmelidir. Farklı dallarda, Romanya'da yetişen gençlerin Türkiye ya da Türk Dünyasında tahsillerini tamamlaması desteklenmelidir. Uluslararasılık / çokkültürlülük / kültürlerarasılık gibi kavramların etkileri her yönden düşünülmelidir. Romanya Türklerinden vazgeçilmemelidir.

47 http://www.dri.gov.ro/wp-content/uploads/2016/02/06_02_Flyer-A5_Henkel.pdf

Kaynakça

I. Yazılı Kaynaklar:

- Nedret, Ali Mahmut, Romanya Türk-Tatar Edebiyatı, Cilt I-II, Europolis Yay., Köstence, 2000.
- Baubec, A., Gramatica Limbii Turce Contemporane (Günümüz Türk Dili Grameri), Constanța, Editura Ex Ponto, 2010.
- Baubec, A., Cursuri Practice de Limba Turcă (Uygulamalı Türkçe Dersler), Constanța, Editura Ex Ponto, 2011.
- Ali Cafer Ahmet-Naci, Mustafa Ali Mehmet, Türkçe Ders Kitabı IV, Editura Didactica și Pedagogica, Bucuresti, 2000.
- Önal, Mehmet Naci, *Romanya/Dobruca Türkleri ve Mukayeseleriyle Doğum Evlenme ve Ölüm Âdetleri*, Kültür Bak. Yay., 1998.
- Hasan, Neriman, “Romanya Türk Toplulukları Örneğinde İki Dillilik”, Edit. Universita- ra, București, 2009.

II. Sanal Kaynaklar:

The Social Contract Press, Social Contract Journal Issues, Issue theme: “*What makes a nation?*”, Summer 1993, *Multiculturalism Defined Seven Ways*, vol. III nr. 4, p.245-246.

<http://www.thesocialcontract.com/pdf/three-four/Heckmann.pdf>

Europeen Comission/index/ intercultural issue/

http://ec.europa.eu/geninfo/query/index.do?queryText=intercultural&summary=summary&more_options_source=global&more_options_date=* &more_options_date_from=&more_options_date_to=&more_options_language=en&more_options_formats=* &swlang=en

Europeen Comission/index/ multiculturality issue/

http://ec.europa.eu/geninfo/query/index.do?queryText=multicultural&summary=summary&more_options_source=global&more_options_date=* &more_options_date_from=&more_options_date_to=&more_options_language=en&more_options_formats=* &swlang=en

Revista virtuala *Sinteza*, revista de cultura și gândire strategică, *Multiculturalismul în Europa în agonie*, editorial al redacției. (*Sentez*, Sanal Dergi, Kültür ve Stratejik Düşünme Dergisi, “*Can çekişen Avrupa’da Çokkültürlülük*”, yayının başyazısı)

<http://revistasinteza.ro/multiculturalismul-in-europa-in-agonie/>

Aksu, Ali, *Romanya Türklerinde Kültürel Durum ve Mektep Mecmuası*, Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: IX, Sayı:1 s.11-27, Haziran- 2005, Sivas. <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1044.pdf>

Bozkurt, Giray Saynur, *Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı*, Karadeniz Araştırmaları, Cilt: V, Sayı:17, Bahar -2008, s.1-31.

<http://docplayer.biz.tr/8963534-Gecmisten-gunumuze-romanya-da-turk-varligi.html>

Horata, Osman, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, *Romanya'daki Türkoloji Çalışmaları*, Sayı 2, Güz-1996, s. 388-398.

http://tdk.gov.tr/images/css/TAE/1996_02/1996_02_10_Horata.pdf

Önal, Mehmet Naci, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, *Romanya Türklerinin Günümüz Edebiyatı*, Sayı: 4, Güz-1997, s.15-39.

http://tdk.gov.tr/images/css/TAE/1997_04/1997_04_05_Onal.pdf

Editura Kriterion/Kriterion Yayınevi

<http://www.kriterion.ro/article/216-a-kriterion-konyvkiado-koszontese/>

Adriana Cupcea, *Turc, Tatar sau Turco-Tătar. Probleme ale indentitatii la turcii si tatarii din Dobrogea in perioada post-comunista. Turk, Tatar or Turco-Tatar. Challenges to the identities of Dobruja Turks and Tatars in post-communism*,

Institutul Pentru Studierea Problemelor Minoritatilor Naționale. Studii de atelier. Cercetarea Minorităților Naționale din Romania, nr.58, Cluj-Napoca, 2015, p.5-28.

(Milli Azınlıklarının Sorunlarını Araştırma Enstitüsü. Atölye Çalışmaları. Romanya Milli Azınlıklarının Araştırılması, no.58, Cluj Napoca, 2015, s.5-28.)

<http://www.ispmn.gov.ro/uploads/ISPMN%20WP%2058-16-04%281%29.pdf>

Ziua de Constanta, Köstence Günlüğü- Yerel Gazete, 1 febr. 2016.

<http://www.ziuaconstantia.ro/stiri/social/explozie-de-savoare-prima-editie-a-festivalului-ghiudemului-si-qaz-ului-organizata-de-udttmr-la-mihail-kogalniceanu-galerie-foto-580858.html>

-https://en.wikipedia.org/wiki/Motto_of_the_European_Union. *united in diversity*

Uniunea Democrata Turca din Romania (Romanya Demokrat Türk Birliği)

<http://udtr.org/index.php?l=tr&m=2>

Uniunea Democrata a Tatarilor Turco-Musulmani din Romania (Romanya Demokrat Türk-Müslüman Tatarlarının Birliği)

<http://uniuneatatara.ro/despre-noi>

Interetnica, revista virtual (*Etniklerarası-sanal dergi*)

<http://interetnica.ro/>

Iancu, Bogdan, *Dobrogea. Identități și crize*, editura Paideia, București, 2009. (Iancu Bogdan, *Dobruca, Kimlikler ve krizler*, Paideia Yayınevi, Bükreş, 2009.)

https://www.academia.edu/11429098/Dobrogea_Identit%C4%83%C8%9Bi_%C8%99i_crize

Adriana Cupcea, *Construcția Identitară la Comunitățile Turcă și Tătara Din Dobrogea*, Institutul Pentru Studierea Problemelor Minoritatilor Naționale, Studii de Atelier, Cercetarea Minoritatilor Naționale Din Romania, nr.49, Cluj-Napoca, 2013, p.3-28. (Adriana Cupcea, *Dobruca Türk ve Tatar Topluluklarında Kimlik Oluşumu*. Milli Azınlıklarının Sorunlarını Araştırma Enstitüsü, Atölye Çalışmaları, Romanya Milli Azınlıklarının Araştırılması, no.49, Cluj Napoca, 2013, s.3-28)

https://www.academia.edu/5011510/Construc%C8%9Bia_identitar%C4%83_la_comunit%C4%83%C8%9Bile_turc%C4%83_%C8%99i_t%C4%83tar%C4%83_din_Dobrogea

Ersoy Topuzkanamış, *Balkanlar'da Türkçe Eğitime Dair bir Program: Dobruca Örneği. (A Curriculum about Turkish Language Education in the Balkans: Case of Dobruja)*, Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Yıl 1, Sayı: 1, Kasım-2014, s. 16-35.

https://www.academia.edu/9763581/BALKANLAR_DA_T%C3%9CRK%C3%87E_E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%C4%B0NE_DA%C4%B0R_B%C4%B0R_PROGRAM_DOBRUCA_%C3%96RNE%C4%9E%C4%B0_A_Curriculum_about_Turkish_Language_Education_in_the_Balkans_Case_of_Dobruja

Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice din România. Învățământ minoritățile, Limba Turcă (Romanya Milli Eğitim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı, Azınlıklar Eğitimi, Türk Dili.)

http://www.edu.ro/index.php/rap_rez_desc_sitstat/c233/

Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice Din România, Curriculum Școlar, Programe Școlare (Romanya Milli Eğitim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı, Okul Müfredatları.)

<http://www.edu.ro/index.php/articles/curriculum/c556+587+583/>

Inspectoratul Școlar Județean Constanta (Köstence İl Müdürlüğü)

<http://www.isjcta.ro/?s=turc>

Inspectoratul Școlar Județean Tulcea (Tulcea İl Müdürlüğü)

<http://www.isjtl.edu.ro/>

Ministerul Educației Naționale și Cercetării Științifice din România, Ordin de Ministru nr. 205671/10.09.2012. (Romanya Milli Eğitim ve Bilimsel Araştırma Bakanlığı, Bakan Talimatı no 205671/10.09.2012)

file:///C:/Users/win.8/Downloads/Anexa_OM%20nr%205671_10_09_2012.pdf

Uniunea Democra Turca din Romania, Revista *Hakses*. (Romanya Demokrat Türk Birliği, *Hakses* Dergisi)

<http://hakses.turc.ro/index.php?l=tr&n=2015&u=oct#a09>

Liga studentilor romani din strainatate. Filiala Turcia (Yurtdışı Romen Üniversite Öğrencileri Ligi. Türkiye Şubesi)

http://wiki.lsr.ro/index.php/Team#LSRS_Turcia

Muftiatul Cultului Musulman din Romania (Romanya Müslümanları Müftülüğü)

<http://www.muftiyat.ro/>

Asociația Musulmanilor din Romania (Romanya Müslümanları Derneği)

<http://www.asociatiamusulmanilor.ro/#>

Fundatia Central Cultural Islamic *Islamul Azi* (İslam Kültür Merkezi Vakfı, *Bugün İslam*)

<http://www.islamulazi.ro/>

Televiunea Roua TV (Çiy TV)

<http://rouatv.ro/>

Radio Islam (İslam Radyosu)

<http://www.radioislam.ro/ro/contact.html>

Ordin nr. 5350/22.11.2004 Privind Aprobarea Programelor Școlare Pentru Clasele I Și a II-a, La Disciplina Religie – Cultul Musulman (İslam Dini Dersi, 1.ve 2. Sınıflar İçin Müfredatların Onayına Dair 22.11.2004 Tarihli No 5350, Bakan Talimatı)

<http://www.edu.ro/index.php/articles/179>

Ordin nr. 3458/ 09.03.2004. Programa Școlara Pentru Clasa a IX-a Pentru Ciclul Inferior Al Liceului Și Pentru Școlile De Arte Și Meserii/Religie/Cultul Musulman (IX. Sınıflar ve Sanat ve Meslek Liseleri İçin İslam Dini Dersi Müfredatının Onayına Dair 09.03.2004 Tarihli No 3458, Bakan Talimatı)

<http://www.edu.ro/index.php/articles/curriculum/c556+589/?startnum=41>

T.C. Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı, Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü, Yabancı Dilde Yayınlar, Rumence

<http://www2.diyaret.gov.tr/DiniYay%c4%b1nlarGenelMudurlugu/Sayfalar/Yabanci-Dilde-Yayinlar-Romence.aspx>

<http://www.kuranikerimsatisi.com/urun/romence-kurani-kerim-ve-meali-coranul/>

<https://www.facebook.com/muslimassociationromania>

Guvernul Romaniei, Departamentul Pentru Relații Interetnice (Romanya Hükümeti, Etniklerarası İlişkiler Departmanı)

http://www.dri.gov.ro/wp-content/uploads/2016/02/06_02_Flyer-A5_Henkel.pdf